

OSVOBOZUJÍCÍ ZKUŠENOSTI

Autor je profesor pastorální psychologie a náboženské pedagogiky ve Frankfurtu n. M. V následující zprávě dává nahlédnout do pastorálně psychologické praxe, konkrétně ve formě kursů komunikace, které se spolupracovníky pořádal po několik let v Positano u Neapole. Z jeho stati vyjímáme střední část.

Během kursu jsem se často ptal sám sebe, proč tyto kursy s více než 70 účastníky probíhaly tak uspokojivě, proč účastníkům prokazatelně dodávají smysl pro jejich život a pomáhají: „mnohem lépe si poradit s mými problémy“, „najít svou totožnost víry a své Já“, „vystoupit ze své izolace a aktivně se podílet na životě“, „projevovat i přijímat chválu a uznání“, „připustit si úzkosti a snášet konflikty“, „odhalovat a vyjadřovat kladné stránky u sebe i u druhých“, „učit se řeči srdce a mlčení“, „znovu zaujmout kladný postoj k svému manželství“, „znovu objevit a milovat svého partnera v manželství, ačkoli jsme se už chtěli rozvést“, „rozlišovat mezi pravými a falešnými pocity viny“, „znova a krásněji poznat a prožít Boha“, mám-li už jmenovat jen několik zkušeností, které účastníci sdělili. Čím to je, že tyto dny v Positano byly pro některé „nejcennější čas mého života“ nebo „po třiceti letech nejlepší exercicie“, že jiní mohli být „osvobozeni od svých úzkostí“, „zažít Boží dobrotu a jeho odpuštění“, „smát se až k slzám i plakat“, „opět přitakat k životu“, a to i v následujícím období?

Rozhodující se mi zdá být společná křesťanské antropologická základna, z níž při své práci vycházeli všichni vedoucí skupin, z různých psychologických škol (psychoanalýza, psychoterapie rozhovorem, tvarová terapie, terapie chování). Otázky smyslu, svobody, viny, hodnot, štěstí, utrpení atd., které dnešní psychologie často pomíjí (A. Görres postrádá v psychologii „to poznání člověka, které pomáhá nalézt sebe samého s cestu k člověku“) byly vědomě přibrány do práce a byla dána příležitost prožít je na různých úrovních, až po prožitkovou rovinu víry např. v meditacích a při slavení eucharistie.

Pokusme se ozřejmit tyto myšlenky na obrazu člověka u Ericha Fromma. Je to zástupce humanistické psychologie, který na doplnění klasické psychoanalýzy a v protikladu k ní klade otázku po „zdravém“ člověku a kterému jde i terapeuticky o pravého, zdravého člověka, o jeho celostní identitu. Kromě tohoto pozitivního vidění člověka jde Frommovi společně s křesťanskou antropologií o to, že člověk musí ze svých primárních vazeb i z psychického zúžení a odcizení najít cestu k sobě, ke své identitě (Psychoanalyse und Ethik, Stuttgart 1954). Frommova dynamická psychologie, které vidí člověka s jeho tvůrčí silou a produktivitou, s jeho rozumem a schopností milovat, považuje za cíl každého lidského sebeuskutečnění „normální, vyžralou a zdravou osobnost“, která svobodně rozvíjí své síly.

V přitakání k člověku a v pozitivním postoji k životu, který se uskutečňuje ve zdravé lásce k bližnímu a k sobě, souhlasí Frommův obraz člověka do značné míry s křesťanským. Rozhodující a kvalitativní rozdíl spočívá v jednostranně antropocentrickém pojetí sebeuskutečnění člověka. Jestliže se autonomie chápe ve smyslu sebetvoření a víra jako víra v sebe, jestliže člověk musí být svým vlastním stvořitelem a Boží obraz se stanoví jako nejvyšší stupeň seberozvinutí, v němž se člověk osvobodí

od Boha k sobě, pak nalezení identity znamená redukci na Já. Pak se život, produktivita a láska stávají tlakem pro člověka, který má najít životní smysl a štěstí výlučně vlastní silou a sám si musí odůvodnit a ze sebe vytvořit Boží obraz.

Proti tomuto lidskému projektu sebe stojí obraz člověka, který podává křesťanská antropologie: člověk při všech svých tvůrčích potencích je tvor a jako takový Bohem oslovován, pověřován a milován. Člověk je nejprve ten, kdo odpovídá, kdo je zrozen do dějin, kdo přijímá život od Boha a tím dostává svobodný příslib, že smí žít. Toto „oprávnění otvírá možnost a dává svobodu vzít svůj život skutečně do vlastních rukou. využít ho a vychutnat. Frommův protest proti pasivitě (...) vůči životu a rozvoji člověka vyslovuje původní zacílení křesťanské víry ve stvoření, která je i vírou v život, ve zmocnění dané člověku, aby žil. Ale toto zmocnění je dáno před jakýmkoli lidským přičiněním a nezávisle na lidské tvůrčí síle, před jakýmkoli sebeuskutečněním a stanovením smyslu. Křesťanská víra ve stvoření rozbíjí rámec lidského určování smyslu a přičinění. Historie Božího usilování o spásu světa, která nabyla konkrétní podobu v historii Ježíše Krista, zahrnuje do zmocnění k Životu a do příslibu života všechny lidi, také trpící lidi, také ty, kteří žijí na nejspodnější hranici lidské tvořivé síly“ (G. Schneider–Flume, *Leben dürfen oder leben müssen*, 1976).

Když se to aplikuje na terapeutickou situaci, pak to znamená: My jako terapeuti jsme právě tak jako naši klienti nejprve Bohem osloveni a přijati. Dostáváme smysl a zmocnění k svému terapeutickému působení od Boha a nemusíme si je sami tvořit. V tomto teologickém rámci potřebuje jak rádce, tak ten, kdo radu hledá, ve stejné míře terapii, tj. „spásu—uzdravení“ (Heil) a oba pátrají po smysluplné odpovědi v existenciálních svízelných. Role jsou různé, ale cesta a směr jsou stejné. (–)

Jen v rámci křesťanské antropologie, tak se mi aspoň zdá, je možné využít prázdná místa v různých psychologiích a smysluplně zpracovat v terapii existující napětí mezi svobodou a tlakem, mocí a bezmocí, životem a smrtí, zdravím a nemocí nebo emancipací a vykoupením. Víra humanistické psychologie v pokrok vede koneckonců i terapii do slepé uličky. Terapeuta staví do „pozice všemohoucnosti“ a klienta nutí do strategie sebeuskutečňování, což zatěžuje neúnosně oba, protože se nakonec popírá, že jsou jen tvorové.

Karl Frielingsdorf (1980)

Jsem přesvědčen, že vědecké studium duše je vědou budoucnosti. Psychologie je nejmladší z přírodních věd a její vývoj se dosud nedostal z období prvních kroků. Nicméně to je věda pro nás zcela nepostradatelná. Ozřejmuje se stále více s jasností až oslepující, že ani hladomor, ani zemětřesení, ani mikroby, ani rakovina nepředstavují největší ohrožení člověka, nýbrž právě člověk sám. Příčina je prosté: dosud neexistuje žádná účinná ochrana proti psychickým epidemiím. Ale tyto epidemie jsou, nekonečně pustošivější než nejhorší přírodní katastrofy! Největší nebezpečí, které ohrožuje

jednotlivce právě tak jako národy vcelku, je nebezpečí psychické. Vůči němu se ukázal rozum totálně bezmocným, což se dá vysvětlit tím, že jeho argumenty působí na rozum, ale pouze na rozum, aniž v nejmenším ovlivní nevědomí. Následkem toho vyvstává pro člověka velké nebezpečí z masy, v níž se hromadí působení nevědomí a umlčuje, dusí rozumové instance vědomí.

Carl Gustav Jung (1944)